

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՅՕԳՈՒՏ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ գաւառի արկածեալների մեզ մօտ մնացած 57 կոտոր շորեղէնը շրկեցինք Ախալքալակ և 57 ուսուցիչ գումարը լանձնեցինք Թիֆլիսի գլխաւոր կոմիտէին: Մեզ մօտ ալ ևս ալի հաշից շորեղէն և դրամ չի մնում:

ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԻՑ բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանը ուշեորում է արքայաաշման իւր երկու տարի առաջ ընդհատած համալսարանական կրթութիւնը շարունակելու. այ. Նիկողայոս Ազատեանը, չալոնի իւր գրական-քննադատական նախափորձերովը, ուշեորում է նախ Մոսկա, համալսարանում ուսաց գրականութեան և ապա Գերմանիա՝ ընդհանուր գրականութեան դասերին հետեւելու համար: Արկումն էլ կը շարունակեն իրենց աշխատակցութիւնը Մօրմիին:

ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Ներքին գործերի մինիստրի երրորդ ընկեր (==օգնական) նշանակւած է Պ. Ն. Իսերնովօ. վերջինս նախկին փարիսերում նոյն մինիստրութեան մէջ ունեցել է ոստիկանութեան բաժանմունքի դիրեքտորի պաշտօնը, իսկ վերջին փարիսերս ներկալ էր լինում անաթի առաջին բաժանմունքում և անդամ էր կառավարիչ սենատի առանձին աթեանի՝ պետական լանցանքների գործերի համար:

ՊՈՎԿԱՍՏԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Կարսի շրջանի գննորդական նախնադասեալ նշանակւած է գնեհրալմալոր Սամուլով:

ԷԶՄԻԱՄՆԻ ՍԻՆՈՂԻ անդամ է նշանակւած Մակար Էպ. Բարխուդարեանցը, որ առաջ լուսարարապետ էր:

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ԱՐԿԱՄԵԱԼՆԵՐԻ օգտին մինչև փետրուարի 20 Թիֆլիսի գլխաւոր կոմիտէի մօտ ժողովւած էր 175.000 ուսուցիչ, չհաշւած իրերոսի եղած նւերները, Փետր. 19-ին նոյնպէս եղաւ զգալի երկրաշարժ. տառնեալ տուն իրենցան:

ՆԻԷՐՆԵՐ ԵՒ ԿՏԱԿՆԵՐ.—Ալէքսանդր Մանթաշեան (Թիֆլիս) Թիֆլիսի հալոց վաճառի մալրեկեղեցու Ներքին վերաշինութեան համար ճարտարապետի

Նախահաշվով որոշված շուրջ 26.000 ուսուցիչ ծախքը իւր վրայ է առել։
— Օհանջան Թաղէոսեանց (Շուշի, վախճ. ներկալ փետր.) կտա-
կով թողել է քաղաքի եկեղեցիներից մէկին 500 ու., քաղաքի շրջա-
դպրոցներից իւրաքանչիւրին 200-ական ու. ուրեմն ընդամենը բա-
րեգործութեան նպատակով 1300 ու.:

— Լևոն Սարգսեանց (ուսուցիչ Լազարեան ճեմարանում) ի վշա-
դակ իւր հօր (Յշնալի բնակիչ, Նախիջևանի գաւառ, վախճ. 1899-ին) նւիրել է Կովկաս. կաթերակ. գիւղատն. ընկ. 300 ուսուցիչ աշ-
մանով որ աւելի գումարի հաշի հրադարակին հաշերէն լեզով գիւ-
ղատնտեսութեան վերաբերեալ գրքովներ։ Գրքովները վերաբերեալ
են պղտի աղիների մշակութեան, պղտի գործադրութեան և թփալին
անտառաբուծութեան. ձեռագրերը քննելու է չափով մասնաժողով.
գրքովները լինելու են 1½ թերթից (48 էջ) ոչ աւելի, փոքրադիր.
թերթին (64 փոքր էջ) որում է վարձատրութիւն 64 ուսուցիչ. գրք-
ովները տպւելու են 1200 օրինակ. ամեն գրքովի գինը լինելու է
10 կոպէկից ոչ աւելի. գրքովների վաճառումից զուացած արդիւնքը
մշտապէս ծառայելու է նոյն նպատակին։ Այս կանոնները մշակել են
պ. Ստ. Զեկինսկի և ընկերութեան քարոտւշար ի պ. Իոսէլեանի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՈՒԼՆԵՐ

«Արարատ» ամսագիրը (պաշտօնական ամսագիր Ս. Էջմիածնի
Մալր-Աթոռի) ներկալ տարալ լուսար ամսից լուս է տեսնում նոր
խմբագրութեամբ. հրաժարական տւած Կարապետ վարդապետ Տէր-
Մկրտչեանի տեղ՝ Վեհ. Կաթողիկոսի կոնդակով նոր խմբագիր է
նշանակած Գարեգին վարդ. Յովսէփեան։ Կաթողիկոսի կոնդակի
մէջ պատւիրում է՝ «Վաճալ մարչելի կացուցանել Արարատը գիւղա-
կան քահանաներին և հասարակութեանը՝ կրօնական, բարոյական,
կրթական, գիւղատնտեսական, առողջապահական և ալ լօշւածնե-
րով. երկրորդ՝ ջանք գործ ղնել Մալր-Աթոռի ամսագրի մէջ զօրե-
ւացնել գիտական, պատմական, մատենագրական, հնախօսական բա-
ժինը Ս. Էջմիածնի միաբանութեան բարի անունը և գիտական համ-
բաւը բարձրացնելու համար»։ Որքան լաւ տպաւորութիւն են անում
կոնդակի խօսքերը, աչնքան մեծամիտ են նոր խմբագրի լօշւածի մի-
քանի ոճերը։ Նոր խմբագիրը ներկալացնում է «Արարատը» իբրեւ
«Հաւատարմեալց եկեղեցու միակ կրօնական-գիտական թերթը (տ.
ամսագիր լուսարի տետրը, էջ 19, 2-րդ սիւնակ)։ Խախտիւնը
սա է, որ «Արարատը» միմիալ Ս. Էջմիածնի միաբանութեան, բաց
ոչ Հաւատարմեալց եկեղեցու թերթն է, որովհետեւ Հաւատարմեալց
եկեղեցին չի կարող պառասխանաբու լինել աչն ամենի համար, ինչ
որ կարող է տպւել Արարատի մէջ. եւ ինչ կը նշանակէր որ և է
«եկեղեցու գիտական թերթ»!

—Մասիս թերթը (Կ. Պոլիս, արտոնատէր Կ. Իսթրանան), որ վերջին տարին պ. Միք. Շամբանճեանի խմբագրութեամբ իր Երկ-շաբաթաթերթ էր հրատարակում, ներկայ տարւանից հրատարակ-ւում է իբր. շաբաթաթերթ պ. Տիգրան Արփիարեանի խմբագրու-թեամբ. Հակառակ Մուրճի շեքրեմքերի համարի մէջ հաշորշածին, պ. Շամբանճեանը այժմեան Մասիսի մէջ մասնակցութիւն չունի, թէև արդ. դիտարութիւնը եղած էր սկզբում. Ներկայիս Մասիսը որից արդէն ստացած ենք վեց թիւ, էսպէս տարբերում է պ. Շամ-բանճեանի խմբագրած Մասիսից. որքան պ. Շամբանճեանինը թարմ հոտանք էր ներկայացնում, այնքան այժմեանը, պ. Տ. Արփիա-րեանի խմբագրութեամբ հրատարակուը, թույլ, առանց ուշադ-րեան, առանց հիմնական լօղածների մի թերթ է. զարշարած լազրնի անուների լոկ ժամանցի ծառայող լօղածներով:

ԱՍՏԻԱԾԱՇՈՒՆՁ-Ի ՆՈՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. ՎԷՆ. Կաթիլիկոսի հրամա-նով Ս. Էմիամնի տպարանում ներկայ 1900 թականից պիտի սկսի Աստածաշունչ ս. գրքերի (Հին և Նոր կտակարան) նոր տպագրու-թիւնը. վերջինս լինելու է պատկերազարդ. հաշկով ու մաքուր տպագրելու համար հրաւիրելու է Եւրոպայից տպարանական գոր-ծերին մասնագէտ հմուտ տպագրիչ. պատկերները առանձին չանձն-արարութեամբ պատրաստելու են Գերմանիայում

ԻԻՐԻՑ ՎԵՍԵԼՈՎՍՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ — Գրական գծագրեր — Литератур-ные очерки, որ ծանուցում է մեր նոր ստացած գրքերի շարքի մէջ, մի հաճելի սիրարարից է մեզ համար. Սա մի սքաւար հագոր է 592 մեծ էջերից բաղկացած և կազմած է 23 լօղածներից, վերա-բերեալ եւրոպական, ռուսական և հայկական գրողներին. Հայկակա-նին են վերաբերում՝ Բալրոնը Ս. Ղազարի կղզում, Գրիբոեդովը և Հալբերը, Պուշկինի պոէզիան Ասիայի նախադրունքին, Մ. Պեշիքթաշ-լեան, Հալոց թատրոնի պատմութեան հնագոյն շրջանը, Կանանց վիճակը՝ ըստ հայ հեղինակների նկարագրութեան, Պր. Վեսելովսկու 10-ամեայ գործունէութեան ընկերական հանդէսի առթիւ մենք ցանկութիւն էինք լազրնել հայերին վերաբերեալ լօղածները մի հագորում հրատարակ-ւած տեսել. բաց մենք չգիտէինք որ պ. Վեսելովսկին պատրաս-տում է եղել մի աւելի ևս լաջու ժողովածու, որ ալմ մեր աչքի առջին է. Խոյ հուրդ ենք տալիս մեր ընթերցողներին ձեռք բերել այդ սքաւար հագորը, որի զինը, ճանապարհածախսով 2 ա., համեմո- է. Յանկացողները ժողովածուն ձեռք բերել կարող են յիմել Դան Մուրճի խմբագրութեանը:

ՅՕՐԵԼԵԱՆ ՍԵՂԲԱԿ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆԻ ՅՈՒՆ. 26-ին Էմիամնում տօնւեց պ. Սեյր. Մանդինեանի մանկավարժական գործունէութեան 25-

մեակը, որ լրացել էր դեռ եւս անցեալ տարւալ վերջերքը Պր. Ս. Մանդինեանը աւադն է գերմանական մանկավարժութեան շարքին աշակերտած հաշմանկավարժների և նոցա մէջ ամենաաւագոյնին։ Ունի կազմած յասագրքեր և գրած է բազմաթիւ լօբաժներ ինքնուրոյն և թարգմանական՝ մանկավարժական խնդիրների մասին, Թօթելեանի և իւր պաշտօնը թողնելու առթիւ վեհ. Աթոռիկոսը բարեհաճել էր նորան 600 ռ. տարեկան կենսաթոշակ նշանակել. իսկ Թիֆլիսի Ներսիսեան շարանոցի հոգաբարձութիւնը ներիւ է լօբելեարին միանաւ 600 ռուբլի Պր. Մանդինեանի մանկավարժական գործունէութեան գնահատումը մենք սպասում ենք մեր շարանական գործերին հետեւած ուսումնական մանկավարժներից, և ալիք արժէ անել, քանի որ պ. Մանդինեանը ալս քանուհինդ տարիներում մեծապէս ազդել է հալոց շարանական գործերի վրայ թէ իբր ուսուցիչ և թէ իբր հալոց շարանական-վարչական կարգադրող մարմնի անշամ կամ իբր ալիք մարմնի հետ սերտ կապ ունեցած անձն, իւր ալիք երկկողմանի շարքովը նա մեղմում եղած է եղակի մարդ։

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՄԱՐ.

— Պետրովսկի-Ռազումովսկի գիւղատնտեսական բարձրագոյն շարանում (Մոսկուայի մօտ) կանանց համար գիւղատնտեսական կուրսեր են բացուում. կուրսերի սկիզբը առաջիկայ մայիսին։

Փինլանդիա։ Օրէնքների և տնտեսութեան լանձնաթուղովը 9 ձալնով 6-ի դէմ առանց փոփոխութեան ընդունեց Միսիւլինի ալս առաջարկը. «Կինը ալսունհո տղամարդու հետ հաւասար կարող է ընդունել բոլոր հասարակաց պաշտօնների. ալիքիսի պաշտօններ ընդունելու և վարելու համար կ'իյն զարգացողութիւնների և դոցանից հրաժարելու իրաւունքի վերաբերեալ գործում են նոյն ալս կանոնները, որ սահմանւած են արական սեռի քաղաքացիների համար»։

ԲԱՔԻԱՑ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱ ընդդէմ կովկասի շարանական իշխանութեան, որը ալիք ընկերութեան շինութիւնը գրաւել էր, համարելով ալն իբր նախկին հալոց ծրական-եկեղեցական երկսեռ շարաններին պարկանոյ, քննեց Բաքու Նահանգ. շարանում փերու. 1-ին և վերջացաւ նրանով որ շարանը որոշեց Մարդասիր. ընկերութեան պահանջը մերժել, ընկերութիւնից պահանջելով շարանական ծախքերը 830 ռ.։ շարանական իշխանութեան ներկայացուցիչ Տիտրովսկին ալս առարկութիւններն էր անում թէ ա, Մարդասիր. ընկերութեան կանոնադրութեան (համաձայն (1864 թ.) ընկերութիւնը կարող էր իրեն ներած կալք ընդունել միալն կովկասի փոխարքայի թուրուութեամբ, իսկ ալս դէպքում պահանջւած թուրութիւնը չունի ընկերութիւնը, ալս սա

միայն մտադիր է եղել խնդրամատուց լինել այդ թուղթութիւնն ստանալու. ք, ընկերութեան չէնքը կառուցել է մի գետնի վրայ որը ընկերութեան խնդիրքի հիման վրայ Նախնի է քաղաքը՝ հալոց ուսումնարանները չէնք կառուցանելու համար. Յ, չէնքը կառուցուած էր լափկապէս հալոց ուսումնարանները համար Նախնի գումարներով

ՊՐ. ՇՈՎՐԵԱՆ ԵՒ ՄԻ ՆԱՄԱԿԻ ՍԿԻՋԲՆ ՈՒ ՊՈՉԸ:

Մենք ստացել ենք հետեւեալ նամակը.

Արգոյ պ. խմբագիր

«Մուրճ» ամսագրի ներկայ 1900 թ. № 1-ում, Զանազան լուրերի շարքում, ի միջի ալլոց, 18 տուրքից բաղկացած մի արդարացի նկատողութիւն է գրւած իմ վերջին գրքովիս սխալ և անլարմար խորագրի մասին, որը, անկասկած, նկատած կը լինին Նաև Մշակը և Նոր-Վարը, քանի որ նոցա էլ ուղարկել եմ իւր ժամանակին մի-մի օրինակ պրոֆ. Դ. Ն. Անուշինի լոյսածի հախըն թարգմանութիւնից: Սակայն վիշեալ լրագրիները քննարկագրութեան չենթարկեցին գրքիս խորագիրը, որի կատարելապէս սխալ լինելն ակնհեր է նոյն գրքի երեսք էջ լառաջարանիցս: Ուրեմն, ինչպէս տեսնում էք, ալստեղ մի շատ սովորական թիւրիմացութիւն է կատարել: Բայց թէ մեզքը ումն է. այդ ճշտիւ գուշակում է Ձեր վերը վիշած նկատողութեան վերջին տողից: Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, թէ փոխանակ գրելու՝ Մ. Շովրեան և ալլն... գրքիս խորագիրը ուղղելու է ալսպէս՝

«Դ. Անուշին», Հալերը մարդարանական և աշխարհագրական տեսակէտից. Թարգմ. Մ. Շովրեան, և ալլն և ալլն.

Կարծում եմ, որ գրականական էթիկայի խնդիրներ արծարծելու զուր տեղը նիզակ կոտրել մի թիւրիմացութեան պարծառով միանգամայն աւելորդ է. ընդունեցէք և ալլն:

Փետր. 21-ին

Մ. Շովրեան.

1900 թ. Մոսկւա:

Այս նամակի մէջ պ. Շովրեանը, որպէս տեսնում է ընթերցողը, սիրտ չի անում իւր բերնով լալտեւելու թէ ով է մեղաւորը որ իւր թարգմանած ու հրատարակած գրքի երեսի ճակատին հեղինակի անուն տեղում Անուշինի փոխարէն Շովրեան է գրած. ապր. (ասում է նա) ճշտիւ գուշակում է» Մուրճի «նկատողութեան վերջին տողից» և ընթերցողին է թողնում գնալ-նալելու թէ ինչ էր ասած այդ վերջին տողում: Հոգեբանօրէն հեշտ մեկնում է այդ կիսա-բե-

րան արդարանալը. Դորա համար բաւական է պ. Շովրեանի նամակի սկիզբն ու վերջը իրար համեմատել: Սկզբում՝ մեր արած նկատողութիւնը նա գտնում է «արդարացի», իւր գրքի խորագիրը «սխալ և անչարմար», նույն իսկ «կատարելապէս սխալ»: Բայց, չնայած այդ ամենին, պ. Շովրեանը «կարծում է», որ մեր նկատողութիւնը եղած է ոչ այլ ինչ քան եթէ «զուր տեղը նիզակ կոտրել», և վերջապէս նա չադարարում է մեր նկատողութիւնը «աւելորդ»:

Մինչդեռ մեկ համար ալժմ բոլորովին պարզ է, որ եթէ իսկապէս տպարանը սխալած լինէր՝ հեղինակը կամ հրատարակիչը մեր նկատողութիւնից աչդպէս չէր նեղանալ: Նրկորոյ՝ տպարանական աչդպիսի «սխալ» անուշիւի չէ. զրական պատիւ հասկացող մարդը աչդ «սխալը» կուշէր գրքի ծածկը նորից տպել տալով, և անկասկած Դրանով պատճառած 5-6 ռուբլի նոր ծախքը չանձն կառնէր՝ հասարակութիւնը մոլորեցնելուց ազատ պահելու համար: Նրորոյ՝ պ. Շովրեանը աչդքան ներելի սնապարծութիւն է համարել հեղինակի անւան տեղ իւր անունը փալլեցնելը (իւր ասելով՝ «մի սովորական թիւրիմացութիւն») թէկուշ միայն գրքի ծածկի վրայ (հեղեակէս և լրագիրներում ու բոլոր գրադարանների գրացուցակներում), որ նա մինչև իսկ ձեռքով չի ուշիւ «տպարանական սխալը»: Միթէ աչդ բոլորը բաւական չէ հաւանական գտնելու համար, որ պ. Շովրեանը ինքն է կամեցել գրքի սխալ վերնագիրը: Աւ պնդում է արդեօք պ. Շովրեանը, թէ ինքը չէ իւր իսկ ձեռքով գրել բրոշիւրի վերնագիրը, և պնդում է արդեօք թէ իւր ձեռքով գրածը տպարանում ալալել են?

Ալժմ թոյ պ. Շովրեանը կատարելապէս միտթարւի, որ Մշակչ. ու Նոր-Գար՝ «քննադատութեան չենթարկեցին գրքի խորագիրը»...

Աւ միթէ նոր է չալտնում աչդ գրական կեղծութիւն ասենք թէ սնապարծութիւնը: Գիրքը արտադրած է Արարատից, ուր աչդ թարգմանական լօղածի տակ պ. Շովրեանը Դարձեալ Դրել է իւր անունը, բոլորովին աչդպէս ինչպէս աչդ կ'անէր հեղինակը ինքը:

Մուրճը, որ Դէմ է ամեն կեղծիքների, Դէմ է նաև գրական ամեն տեսակ կեղծիքների: Նիտակութեան կանոնները պահպանել պէտք է ամեն տեղ: Մենք ինքենք աչդ կողմից խիստ ենք եղած Մուրճի մէջ, և ի հարկէ՝ ոչ նորա համար որ անտարբերութեամբ նալենք Դէպի մեր շուրջը կատարուշ կեղծիքները: Աւ եթէ գրական էթիկալի խնդրին ներած էջերին աւելանում է աչդ մի-երկու էջը՝ Մուրճի մէջ, մենք աչդ զուր վատնած թուշթ ու մուր չենք համարում:

Մի Դաս ևս պ. Շովրեանին՝ քաշաքալարութիւն ասած բանից:

Նա մեզ նամակ է գրում և վերջը դնում այս տռեխը՝ «Ընդունեցէ՛ք եւ այլն»։ Մ. Շոփրեանն։ Ո՞րքե՛ր է լսած, որ մարդ ընդունակ լինի ընդունել սե ալլնո առած քանի Չէ՛ք կամենում չարգանքի խաբանել—դրա շէ՛մ չենք. բայց մեզ ընդունել տալ սե ալլնո-նէր, ալլ-մեզ չի չաջուիլ և ալլ միայն առիթ կը տալ մեզ մտածելու, թէ ալլ-ինչ կրթութեան տէր մարդ է ալ. Շոփրեանը, որը հրապարակաւ թէ գրքի խորագրերն է աշաւաղում և թէ քաղաքավարութեան ամենա-պալզ ձևերը։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՐԱ ՄԻ ՔՆՆԱԳԱՏԸ—կամ Յրա-լիզումեան պրոգէսի շարունակութիւնը. Գննադատութիւնը, իբրև անկեղծ համոզմունքի արտապատկութիւն, միշտ լարգելի է. և մենք չենք կա-րող պահանջել որ ամենքը անպարտաւ մեր համոզման լինեն։ Բայց ինչ կասէք ալն կեղծ-քննադատութիւնների մասին, ուր փեսնում էք լոկ արտաբանման ձգտում, և ալն էլ ալն կերպ արտապատկում, որ արտաբանութիւն միշտ կարող լինի եր ու եր կանգնել ու պարտա-խանապատկութիւն իւր ուսերից թօթափել և կամ եր պարզ փեսնում էք որ աւտուալ պնդածը միմիայն նրա համար է որ վաղը դուրս հա-կառակը պնդեն։

Թէ ու՛մ չգրու է ալլ խաղը խաղացում, ալլ կը հետեցնի ինքը ընթերցողը. բայց ահա մի ալլ փեսակ քննադատի տողերը, որ մենք արտագրելու հարկի մէջ ենք փեսնում մեզ, որքան և զգանք զգանք ճոցա մէջ ծածկւած կեղծ-զգացմունքներից և խորամանկութիւնից. սկար մի փեշ, ուր պայծառ էին Պէշիկթաշլեանների, Գամառ-Քաթիպանների, Դուրեանների, Շահազիզների անունները. ալլ փեշն էլ ապականեցին բանաստեղծութեան մասին բար-բարոսական հասկացողութիւն ունեցող զաճաճների, որոնք ան-խընալ քրքրու, գրգռու են ընթերցողի ջղերը իրանց վը-տերով, էրոտիական կրքերով և բուխ միակողմանիութեամբ։ ԲԱՅԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Ի ՀԱՄԷ, ՄԻՇՏ ԿԱՆ. բայց վանդա-լական ալն հեղեղումը, որ մտել է մեր գրականութեան մէջ, ալլ բացառութիւններն էլ է խելում և վերջ ի վերջոյ ընթեր-ցողը, ըստ երևութին, պիտի սոսկալ, փեսնելով բանաստեղծու-թիւնների ամենի մի նոր հագոր, որ դուրս է գալիս մամուլի տակից՝ մեր գրական դժբախտ ա քաղութիւնը անլի ևս ան-դաճելի դարձնելու համար։ Այսպէս շարունակելով մենք չենք հասնի մի ժամանակի, երբ բանաստեղծ և բանաստեղծութիւն բառերը ալնքան արտաբանութեամբ կը լինեն, որ ոչ ոք չի ուզե-նալ ուշադրութիւն դարձնել նոյն իսկ նորք ու տաղանդ-ունեցող բանաստեղծների վրայ։ Ապականում է հասկացողու-թիւնը, ապականում է Պատեասը. Հերոսանքը...

Մեզ համար բոլորովին պարզ է, որ բառերի այս ամբողջ շեշտակաբան միմիայն նորա համար է հարկադրուել Մշակի՛ն, որպէս զի այդ առերեսութիւնն մէջ մաքսանենգութեամբ ներս սպըլ-դեցնի այն մի քանի բառերը, որ մենք շփոթմամբ խոշոր ենք տպել: «Բացառութիւնները, ի հարկէ, միշտ կան»! ուզում է ասել որ Մշակի՛ն այսօր արդէն ճանաչում է մի քանի նոր բանաստեղծներ, որովհետեւ այդ անունները շարունակ ուրանալը, թէկուզ այդ եղած լինի միայն Մուրճի ջգրու, ալ ևս ձեռնտու չէ: Աւելորդ իսկական բանաստեղծ-ները բացառութիւններ չեն ամեն տեղ ու ամեն ժամանակ, մարդը ամբողջ 40—50 տարեալ արեւելահայոց անցեալից միայն երկու «բա-յառութիւններ» է ճանաչում—մի Գամառ-Քաթիկա և մի Շահաղիզ—այժմ նա վաչաստուն է բարձրացնում ակամալ խոսքովանութիւն անելով որ վերջին տասնեակ տարին Պարնասը արեւելահայերից մի-այն մի քանի «բացառութիւններ» է իրեն որդեգրել: Ի՞նչ եղբորու-թիւն: Միշտ միեւնոյն փեշակը—ուրանալ, Մուրճի՛ զէմ կուելու համար, ու ապա—տարիներ չեքո՛ւ խոսքովանել որ և է նոր հաշ-ւի համար: Երէկ նոքա իսկի չկային, այսօր նոքա կան, բայց միայն բացառութիւններ ընդհանուր անունով: Վաղը, փոխանակ «բա-ցառութիւններ» խօսքի, կը տրուին արդէն որոշ անուններ, բայց շեշ-տակաբան է սպասել, ձրիապէս անուններ չի տալ Մշակի՛ն, նա սո-վոր է առուրորի: Քննադատութիւնն էլ Մշակի՛ համար առու-րորի մի ճիւղ է: Նա սակարկութեան է սովոր, բազազների պէս, նա շեշտ կ'ուրանալ, չեքո՛ւ կ'ընդունի, բայց անուն չի տալ, եթէ իրա հաշիւն չի դալ, ապա նա կը տալ անուններ... կամաց-կամաց, միշտ թքածը ետ ու ետ լիզելով: Վաղը մարդը կը մեռնի—և նա կը դառնալ արդէն անուն: Բայց անուն կարելի է դառնալ նաև առանց մեռնելու: Բաւական է որ Մշակի՛ հասցէն լաւ ճանաչէք և հասցէով ուղիղ շփմէք նորա խմբագրարարուն: Այն ժամանակ դուք, որ այսօր միայն «բացառութիւն» խօսքով էք չափոնի (որ ասել է թէ ձեր անունը ծածկում է), նորա թերթի սրճակներում կը լիշ-ւէք ձեր իսկական անունով... իբրև պարնասեան, Ո՛հ—երջանկու-թիւն: Խրատ ձեզ, ով «բացառութիւններ»—ճանաչեցէք Մշակի՛ հասցէն, դորանից էլ «հեշտ» թնչ կալ: ձեզ խնդրում են, չորդորում և... դուք չէք լսում: Ձեզից իս ոտանաւոր չի խնդրում Մշակի՛ն, գրեցէք թշխակցութիւններ, որ և է բան վերջապէս, կամ առհասա-րակ կանգնեցէք նորա կողմը, այդ թերթի կեղտոտութիւնները, ին-սինուացիաները, թքալիզութիւնը հուշակեցէք իբր «ակորունքներ», «Դրօշակ»—և դուք անանուն «բացառութիւնների» տեղ կը լիշւէք ձեր իսկական անուններով ու... Մշակի՛ պատրաստած Պարնասի գաղա-թին կը փալէք ամենայն ապահովութեամբ...

ԿՈՍՏԵՆԻՆԱ ՔԷ՝ ԴԵԱՎԱՆ ՀԱՆԳԵՍ, Նրեք տարի (—3 տարի) առաջ ոչ
առանց շատաչի լուս փեսա մի ժողովածու, անունը Նոր-Փորձ, հրա-
տարակութիւն բժշկի Սիմէօն Եանազարեանցի, խմբագրութեամբ
էնպէ. Եանազարեանցի, Անուհետեւ Նոր-Փորձի անունը մենք փե-
սել ենք միմիայն ալլոց լօրեկաններին, մի-մի անգամ էլ... Նոր-
Փորձի մէջ, Սրինակ, տրա աշխատակիցներին մէկը կը գրի թէ լոյ-
ւած է շրկել... Նոր-Փորձին, կամ թէ՛ ինչու ուշանում է Նոր-Փորձը,
ախարհա լոյւած եմ շրկել ճորան, Մի խոսքով կալ անունը, խմբագիրը,
հրատարակիչը, բայց Բնքը Թերթը—մէջ փեղում չը կալ ու չը կալ
եւ ահա տեղում են բացատրութիւններ, միշտ, ի հարկէ, Նոր-Փորձում,
թէ ինչու մէջ տեղում չկալ Նոր-Փորձը: Եւ բացատրութիւններ
տալն էլ ինքը հրատարակիչն է, նախ Նոր-Փորձի ալս տարաւ
№ 11-ում, Բայց այդ բաւական չէր, անս ե երկրորդ անգամ մի
բացատրութիւն նորն թերթի № 45-ում, Դարձեալ գոյութիւն չու-
նեցող թերթի սրատարակչին կողմից, Վերջինս, կրկնելով իւր առա-
ջին անգամալ առածը, գրում է թէ սխմարճաբար խնդրում եմ հա-
ւաքալ, որ Նոր-Փորձի երկրորդ փեղրի լուս չտեսնելու մրակ պատ-
ճառը նիւթերի պակասութիւնն էր (ի հարկ է ալում էլ է):

Այսպէս ուրեմն 2-րդ գրքի լուս չը տեսնելու միակ պատճառը
նիւթերի պակասութիւնն է, Եւ մի ալլ փեղ խոստովանում է որ ալս
երեք տարաւ ընթացքում հազիւ 60 երեսի ճիւթ՝ հաւաքած եղել...
Արիք ու հասկացէք թէ ալլ ինչ հրատարակական ու խմբագրական
ցաւով պիտի մարդիկ բռնած լինեն, որ խոստովանում են թէ նիւթ
չունին հրատարակելու, բայց դեռ չարունակում են իրենք իրենց
սխմարդիւր, սրատարակիչն անւանել... Վարդացէք նորն նամակի ե
ալս փոշիւրը. «Որ Նոր-Փորձի երկրորդ, հրատարակելիք, բայց չհրա-
տարակւած, համարի ենթադրուած ցանկի մէջ հինգ քննադատական լոյ-
ւածներ էին նշանակւած»—այդ ճիշդ է, Սակալն չմտածանք, որ դա
միայն ենթադրութիւն էր ե ուրիշ ոչինչ: Եւ ալս եղանակով մին-
չե վերջ:

ՏԱՃԿԱ-ՀԱՅՆԻՐ

—Մուշից ստացւած են փեղեկութիւններ անոնից փրոտ սովի
նամին. Ռուսաց «Недѣля» Պեղերրոտրիկ հարաթաթերթում տպւած
է թղթակցութիւն ժողովրդի անօգնականութեան մասին ե թէ ինչ-
պէս բազմաթիւ որբեր, տաքորիկ թափառում են փողոցներում,
—Պր. Իր. Ջանջեանը «Եղբայրական օգնութիւն» փառւած հափերն Տաճ-
կաքանութեան ժողովածուի արդիւնքից Կ. Պոլսի հալոց պարբարքին
նորից 2,500 ու է շրկած 9-րդ ռուս-հայկական որբանոցը Մուշում
հիմնելու համար:

—Ասի կաթողիկոսական ընտրութիւններին նախագահելու համար փետրւ. 13-ին Երուսաղէմից Աթանազ ուղեորւեց Կ. Պոլսի Ազգ. կենտ. վարչութեան պարտիրակ Սահակ եպիսկ. Խապալեանը: Ընտրութիւնները վերջացած կ'ըլնեն Զատիկից առաջ:

—Կ. Պոլսի Պետալի թաղական խորհուրդը էստեան վարժարանի մէջ բացած է ընթացիկ դպրոցական տարւոյ սկզբից (անցեալ սեպտեմբերից) աշխատեց բարձրագոյն նախակրթութեան լատկացրած դասընթացը:

ՊԱՐՍՅԱՍՏԱՆ. Պարսից Շահ Միսքաֆֆար-է-Դիւնը առաջիկայ մալիսից Երկարատե ճանապարհորդութիւն է կատարելու և լինելու է Պետերբուրգ, Բեռլին, Պարիզ, Լոնդոն, Վիեննա և Կ. Պոլսի Շահը նախ լինելու է Թիֆլիս ու Բորժոմ:

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹԻՒՐԿԻԱ.

—Անցեալ տունարին Խրալիան պահանջ դրեց որ Սիւլիա Զէնէլի անունով իրաւունին, որը անչափահաս լինելով թիւրքաց հարէմ էր մտել և մասնագիտութիւն ընդունել, չեղ տրւի իւր ծնողներին: Բ. Գուռը պարտախանեց թէ թիւրքաց օրէնքներով աշխիւր չափահաս էր: Խրալիան սպառնաց շիւանագիտական լաբարբերութիւններ խզումով, քանի որ իրաւունին անչափահաս է իրաւական օրէնքներով: Վերջը Բ. Գուռը զիջեց և Սիւլիա Զէնէլիին չափահաս իրաւացի ծնողներին:

ՆՐ ՄԻՏՐԱՅԼԵՕԶ. Ֆրանսիայում, Կինտուի գործարաններում, սկսած են շինել նոր տեսակի միտրայէօզ, որը լատկացւած է նաւալին գօրութեամբ: Շինւած է Հոյթիս ձևով և բաժանւում 30 մասերի. այն գործածելու համար հարկաւոր է 2 մարդ և կշռում է 24 կիլոգրամ: Այդ նոր զէնքը մի լոպէլում (միճուտ) կարող է 500 և նոյն իսկ 600 հարած արձակել: Մաքսիմ մի տրայէօզից ի վեր բնաւ աչդպիսի լառաջդիմութիւն եղած չէր: (Թղթակց. A. Saissy և Գաւթ-բէկ):

ԱՆԴԼԻԱՅԻ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԹԵԼԵՐԸ. Անգլիա միակ պետութիւնն է որ երկրագնդի ամեն տեղ ամենից չափ հեռագրակ. թելեր ունի: Ժողովրդի տակ և թէ դամաքների վրայ Անգլիայի հեռագրակաւն թելերը հաշւում են 250. հազար կիլոմէտր (գրեթէ նոյնքան վերաք), որով նա ամբողջ աշխարհին տիրում է: Հիւսիսային Ամերիկայի կողմից 10 տարրեր թելեր կապում են Անգլիան Կանադայի և Միացեալ Նահանգների հետ, 3 թել ևս Հարաւային Ամերիկա են գնում. ուրիշ անգլ. թելեր Անգլիան հաղորդակցութեան մէջ են գնում Միջին Ամերիկայի, Անտիլեան կղզիների և խաղաղականի եզերքների հետ: Արևելքի համար անգլ. թելերը մոկնում են Լոնդոնից և Գիբրալ-

դասից Մալթա և Եգիպտոս ու Կարմիր ծովից մինչև Աշէն։ Աշէնի մէջ գտնուում է անգլ. հետազոտական թիւերի հանգուցը, ուստից 3 գիծ գնում են Հնդկաստան, ալաբերդից Չինաստան, Աւստրալիա և Նոր Զելանդիա։ Մի ալլ թիւ ևս Աշէնից անցնում է Աֆրիկայի Արեւելեան կողմը՝ Զանգիբար, Մոզամբիկ, Դելանուա, Նաթալ և Բարեյուսոյ Հրաւանդանը։ Աֆրիկայի արեւմտեան կողմերը անգլ. զծերը անցնում են Պորթուգալից ու Իսպանիայից դէպի Պաթիւլոթ և Գամբիա։

Ալլ պետութիւնները սփռւած են հետազոտիւնների համար լաճախ Անգլիային դիմելու, օրինակ Ֆրանսիա տարեկան դորա համար փճարում է 3 միլիոն 337 հազար ֆրանկ։ (Թլթակցութիւն A. Saissy և Մելիք Ս. Դաւիթ-Բէկ)։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ԾԱԽՔԵՐԸ. Հաբէշտանի պագերազմը. 1868-ին ընդդէմ Թէոդորոս թագաւորի, Անգլիային նստեց 200 միլիոն ֆրանկից աւելի, գործածելով միայն 14,000 զինուոր, որի մեծամասնութիւնը տեղացիներ էին։ 1882-ին Արաբիի դէմ պագերազմը (Եգիպտոսում) նստեց 340 միլիոն ֆր., ուր պէտք եղաւ 20 հազար զինուոր գործածել։ Ալէքսանդրիայի ռմբակոծումից ու Թէլ-էլ-Բէէքիի կռիւից չեփոյ, էքսպրէս շոգեկառքով, անգլիական բանակը արշաւեց Կաիրէի վրայ, որի դռները բացւած էին Անգլիացոց մօտենալը լսելու։ Աւշանստանի պագերազմը Անգլիային նստեց 612 միլիոն ֆր. (Թլթակց. A. Saissy և Մելիք Ս. Դաւիթ-Բէկ)։

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌՈՒՏՈՒՐԸ. Ներմուծումը 1899-ին եղաւ 485.085.514 անգլ. ոսկու (ոսկին տասը ութբլիով՝ ալդ կ'անէ 4 միլլիարդ 850 միլլիոն, 755 հազար և 140 ութբլի, կամ ֆրանկով հաշւած՝ 12 միլլիարդ 126 միլլիոն ֆրանկ)։ Նախորդ տարւանից 14,696.981 անգլ. ոսկի աւելի։ Արտածումը հասաւ 264 միլլիոն 660 հազար 647 անգլ. ոսկի, որ ասել է թէ 2 միլլիարդ 646 միլլիոն ութբլի, կամ՝ 6 միլլիարդ 616 միլլիոն ֆրանկ։ (նախորդ տարւանից 31 միլլիոն ոսկով աւելի)։ Ներածում և արտածում միասին, ուրեմն, Անգլիայի արտաքին առուրուրը եղած է ֆրանկով 18 միլլիարդ 742 միլլիոն։ Զին Նի ՖՐԱՆՍԻԱ, Ֆրանսիան Զինի հետ դաշն կապեց որով ֆրանսիական հողը Շանխայ քաղաքում աւելի քան կրկնապատկուում է։ Փետրւարի 19-ին ալդ տերրիտորիան լանձնեց Շանխայի ֆրանսիական խորշարանին։

† **ԼԱՌՈՎ,** Պ. Լ., վախճ. Պարիզում լուծւ. 25-ին, Հանգուցեալը ուստաց խոշոր ֆիլոսոֆաներից էր։ Ծնեց 1823-ին, կրթւեց զինուորական շաղրոցում, 60-ական թւականների վերջը նա տեղափոխեց Պարիզ, ուր և ապրեց մինչև իւր կեանքի վերջը։

† ՆՈՒՐԵԱՆ, Յովաննէս, վախճանեց Կ. Պոլսում փետրու. սկիզբները, Անդամ էր թիւրքաց պետական խորհրդի օրէնսդրական ճիւղի, նախագահ երկրագործական բանկի. միաժամանակ նա կարեւոր ներգործութիւն ունեցաւ դեղի պատրիարքական և ալլ գործերի վրայ, դաճկական կառավարութեան քաղաքականութեան կողմնապահութեամբ:

ՆՈՐ ՍՏԱՑԻԱԾ ԳՐՔԵՐ

(Ուր թւական չկայ — ներկայ տարւանն է)

- 1) ԳԵՅՈԹԷ, Վոլֆգանգ, ֆոն. — «Էգմոնտ». Դրամա հինգ գործողութեամբ: Թարգմ. Հմայեակ Մաթինեանցի: Արտատպած «Մուրճ» ամսագրից: Թիֆլիս, տպ. Տ. Ռօրինեանցի, 50 կոպէկ:
 - 2) Մ.-Ա.Գ. (կազմող). — «Իգնատիոս Լուօլա. նրա կեանքը և հառարակական գործունէութիւնը». պարկերով. Թիֆլ., տպ. Ռօրինեանց 1899. 30 կոպէկ:
 - 3) ԶԵԼԻՆՍԿԻ, Ս. — «Պոռուշ չորացնելը» (քսանկէս նկարով). Թիֆլիս, տպ. Մն. Մարտիրոսեանցի, 5 կոպէկ:
 - 4) ABOVIANTZ, Alexandre. — La lutte contre la variole par le vaccination et l'Institut vaccinogène suisse de Lausanne. Thèse pour obtenir le grade de docteur en médecine. Lausanne, imp. A. Borgeaud.
 - 5) ВЕСЕЛОВСКИЙ, Юрій. — Литературные очерки. Москва. тип. Васильева. 2 нумері:
- ՄՈՒՐՃԻ ՊՈՍՏԱՐԿՂ.
- Թիֆլիս, Պր. Երւ. Լաւանս. — Սրացած ենք Ազգագրական Հանդէսի 1900 թ. գրքերի համար 3 ու Թիֆլիսից, օր. Հ. Մ. — Հից և 3 ու. Շահրուրի «Վազգէն» ընթերցարանից:
- Կ. Պոլիս, Ա. Ա.-ին. շրկեցինք Մուրճ № 7-8—12 Զմիւռնիայի հասցէով:
- ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ, (Առաջին թւանշանները էջերն են, երկրորդները՝ տողերը):
- Մուրճ 1899 № 11-12, 1405—13 վարից, լրացնել և ուղղել՝ Որովհետեւ խաղացել են. այս լանցանք չէ. Շահել են, և ալլն — 1409—11 զոտ (ոչ՝ 7էգ. զոտ նշանակում է ոսկու կամ արծաթի կորո — lingot):
- Մուրճ 1900 № 1 «Գեղեցիկների մի գիշեր», 42—4 վարից Կոստի (ոչ՝ Յոսի). 43—3 յարձած. 45—՝ 2 մոռացութեան:
- «Գեղեցիկ. օգն. Տաճկա-Հայերին» խոշորում 71—3 (ծանօթութեան մէջ) աչնպիսի ուսում, որը...